

Handläggare
Hamlin Ingela
Ojala Erik

Datum
2018-05-02

Diarienummer
UBN-2017-6156

Utbildningsnämnden

Svar till miljö- och hälsoskyddsnämnden, tillsynsprojekt rökfria skolgårdar

Förslag till beslut

Utbildningsnämnden föreslås besluta

att lämna bilagt svar till miljö- och hälsoskyddsnämnden, samt

att ge förvaltningen i uppdrag att genomföra informationsinsatser för att göra medarbetare mer medvetna om det ansvar man har enligt handlingsplanen för drogfri skola.

Bakgrund

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har under 2017 haft ett uppdrag från kommunfullmäktige att stödja det tobakspreventiva arbetet inom skolan genom att utföra tillsyn av skolgårdar och handlare. Inom tillsynen har oanmälda inspektioner gjorts vid 27 gymnasieskolor och 20 högstadieskolor för att kontrollera att tobakslagens krav på rökfria skolgårdar följs. Resultatet visar att rökning på skolgårdarna eller vid entréer förekommer på flertalet av skolorna.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har beslutat (2018-12-14, § 158) att sända rapporten från tillsynen till utbildningsnämnden med en begäran om redovisning över vilka ytterligare åtgärder som kommer att vidtas för att tobakslagens krav på rökfria skolgårdar ska uppfyllas på de kommunala skolorna.

Föredragning

I bilagt förslag till svar redovisas skolors arbete för att uppnå rökfria skolgårdar. Elevhälsans arbete är inriktat både på det främjande och förebyggande arbetet och på att ge stöd för elever att sluta röka. Vidare redovisas arbete i den fysiska miljön på skolgårdar samt en pilotverksamhet som genomförs på Uvengymnasiet.

Utbildningsförvaltningen

Birgitta Pettersson
Utbildningsdirektör

Tobaksfri skoltid, svar till miljö- och hälsoskyddsnämnden

Elevhälsans insatser

Främjande och förebyggande insatser

Skolan har ett viktigt uppdrag att verka för en drogfri skola. Alla i skolan har ansvar för att reagera och agera, samt att arbeta för målet att uppnå en drogfri skola. Skolans medarbetare gör det genom att arbeta främjande, förebyggande och åtgärdande. Genom undervisningen kan skolan förmedla kunskap om drogernas negativa inverkan samt motverka droganvändning hos eleverna.

Utbildningsförvaltningen i Uppsala kommun har tagit fram en handlingsplan för drogfri skola som omfattar både grund- och gymnasieskolan. I den beskrivs både det förebyggande och det åtgärdande arbetet.

I skolans hälsofrämjande och förebyggande insatser ingår arbetet mot droganvändning och missbruk som en viktig del. Arbetet ska inriktas mot att minska riskfaktorer och stärka skyddsfaktorer på individ- familje-, kamrat- och skolnivå. En lyckad skolgång samt en restriktiv syn på ANDT i samhället är viktiga skyddsfaktorer. Skolan ska markera att den är drogfri och tydlig information ska ges om riskerna med droger samt att alla arrangemang som sker i skolans regi ska vara drogfria, även utanför skolområdet.

Elevhälsans uppdrag

Skolornas elevhälsa främjar och stöttar elever till en drogfri tillvaro samt bidrar till att skydda de elever som inte nyttjar tobak. Insatserna beror på hur elevunderlag och förekomst av tobaksanvändande ser ut.

Skolsköterskan inom gymnasiet erbjuder varje elev ett hälsobesök under i årskurs sju på grundskolan och årskurs 1 på gymnasiet. Hälsobesöket innehåller ett elevcentrerat hälsosamtal där bland annat alkohol, narkotika och tobak lyfts. Eleven har inför besöket besvarat en hälsoenkät där frågor om ANDT finns.

Utifrån elevens levnadsvanor och livsstil kan skolsköterskan hjälpa eleven vidare i frågor där eleven är motiverad till en livsstilsförändring. Likaså kan kuratorn inom sitt uppdrag, som styrs av rektor, stötta eleven vidare i sin livsstilsförändring och finnas där som hjälp och stöd för eleven.

Stödet kan till exempel handla om att tillsammans besöka hemsidan UMO.se, rökavvänjning, appen Fimpaaa!, Sluta-röka-linjen och skolans valda program för ANDT-arbete. Majoriteten av skolsköterskor på gymnasiet har utbildning i Sotis som är en modell för samtal om tobak i

skolan. Modellen består av strukturerade, korta och upprepade insatser som skräddarsys efter elevens erfarenhet av tobak.

Enligt handlingsplanen för en drogfri skola ska medarbetare om elev använder tobak på skoltid:

- tala om för eleven att det inte är tillåtet att röka eller snusa på skolan
- få eleven att avbryta rökningen/snusningen vid det givna tillfället
- meddela klassföreståndaren/mentorn som i sin tur har ansvar att vårdnadshavarna kontaktas
- kalla eleven till motiverande samtal om tobaksavvänjning.

Vid kännedom om att någon butik/restaurang säljer tobak till minderåriga, ska detta anmälas till Uppsala kommuns tillståndsenhet och till polis.

Med anledning av den genomförda tillsynen kommer utbildningsförvaltningen att göra informationsinsatser för att göra medarbetare mer medvetna om det ansvar man har enligt handlingsplanen.

Yttre skolmiljö

Skolorna arbetar fortsatt med att säkra en rökfri miljö genom att skylta upp skolgårdar med ”Rökning förbjuden”, ta bort askfat och rökkurer, samt föra en dialog med grannar och externa hyresvärdar.

Verksamhetsexempel

På Uvengymnasiet jobbar man utifrån ett tobaksförebyggande förhållningssätt för att bryta den ”röknorm” som råder på skolan. Samtidigt vill man att skolan ska vara en plats där förbud läggs åt sidan och en öppen dialog baserad på omtanke förs mellan elever, personal och vårdnadshavare. Elevernas delaktighet poängteras.

På skolan har ett pilotprojekt initierats, där man bl a använder handledningsmaterial *Tobaksfri skoltid NU!* Ett metod- och handledningsmaterial för hur man kan arbeta i skolan för en tobaksfri skoltid. Materialet är en del av A Non Smoking Generations program *Tobaksfri skoltid NU!* och är tänkt att användas tillsammans med föreläsningar, workshops och praktisk handledning från A Non Smoking Generation.

Som stöd i arbetet för en tobaksfri skoltid finns en processmodell i sex steg. Processmodellen är framtagen utifrån forskning kring tobaksförebyggande arbete samt implementering.

Om pilotprojektet vid Uvengymnasiet faller väl ut, kan det komma att användas på fler skolor.

Caroline Hoffstedt
Ordförande i utbildningsnämnden

Lars Niska
Nämndsekreterare

SAMMANTRÄDESPROTOKOLL

Sammanträdesdatum: 2017-12-14

§ 158**Resultat från tillsynsprojekt rökfria skolgårdar
MHN-2017-3360****Beslut**

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar

att godkänna återrapporteringen av tillsynsprojekt rökfria skolgårdar,**att** sända rapporten till utbildningsnämnden med en begäran om redovisning över vilka ytterligare åtgärder som kommer att vidtas för att tobakslagens krav på rökfria skolgårdar ska uppfyllas på de kommunala skolorna.**Sammanfattning**

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har under 2017 ett uppdrag från kommunfullmäktige att stödja det tobakspreventiva arbetet inom skolan genom att utföra tillsyn av skolgårdar och handlare. Som en del av uppdraget har miljöförvaltningen under september och oktober 2017 utfört oanmälda inspektioner på 27 gymnasieskolor och 20 högstadieskolor för att kontrollera om tobakslagens krav på rökfria skolgårdar följs.

Resultatet från inspektionerna visar att rökning på skolgårdarna eller vid skolentréerna förekommer på flertalet av de inspekterade skolorna. Det tobaksförebyggande arbetet på många av skolorna behöver förbättras. Med anledning av resultatet från tillsynen begär miljö- och hälsoskyddsnämnden en redovisning från utbildningsnämnden över vilka ytterligare åtgärder som kommer att vidtas för att tobakslagens krav på rökfria skolgårdar ska uppfyllas på de kommunala skolorna.

Beslutsunderlag

I ärendet föreligger förslag till beslut daterat den 14 december 2017.

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

BF
BS

SAMMANTRÄDESPROTOKOLL

Sammanträdesdatum: 2017-12-14

Plats och tid: Gäddan, Ulls väg 28, klockan 15.15–17.00

Beslutande: Bengt Fladvad (MP), ordförande
 Hanna Victoria Mörck (V), 1:e vice ordf.
 Malin Sjöberg Högrell (L), 2:e vice ordf.,
 §§ 143-158
 Kerstin Westman (S)
 Ove Johansson (S)
 Fred Eriksson (S)
 Lars Friberg (MP)
 Nils Fall (M)
 Mattias Johansson (C) §§ 152-158
 Elias Sjögren (KD)

Ersättare: Gunnar Larsson (S)
 Göran Ågren (V)
 Mårten Blix (M), tjug.
 Kathrine Laurell (M)
 Björn Smeds (L) §§ 139-142

Övriga deltagare: Anna Nilsson, Patrik Brodd, Anna Brådenmark, Monica Pettersson, Anna-Karin Niemi, Henrik Larsson, Emilia Hammer, Heidi 'De Brabandere, Malin Horwitz, Cecilia Remén, Therese Von Ahn, Roland Andersson, Fredrik Miklaheim, Mats Dahlén

Utses att justera: Björn Smeds **Paragrafer:** 139-158

Justeringens plats och tid: Kommunhuset, Stationsgatan 12, den 19 december klockan 08:30

Underskrifter:
 Bengt Fladvad (MP), ordförande

 Björn Smeds (L), justerare

 Susanna Nordström, sekreterare

ANSLAG/BEVIS Protokoll är justerat

Organ: Miljö- och hälsoskyddsnämnden**Datum:** 2017-12-14**Datum för anslags uppsättande:** 2017-12-20**Sista dag för överklagande:** 2018-01-10**Datum för anslags nedtagande:** 2018-01-11

Förvaringsplats för protokollet: Miljöförvaltningen, Ulls väg 28, Uppsala

Underskrift:
 Susanna Nordström, sekreterare

Handläggare
Anna-Karin Niemi

Datum
2017-12-14

Darienummer
2017-003360- HS

Resultat från tillsynsprojekt rökfria skolgårdar

Sammanfattning

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har under 2017 ett uppdrag från kommunfullmäktige att stödja det tobakspreventiva arbetet inom skolan genom att utföra tillsyn av skolgårdar och handlare. Som en del av uppdraget har miljöförvaltningen under september och oktober 2017 utfört oanmälda inspektioner på 27 gymnasieskolor och 20 högstadieskolor för att kontrollera om tobakslagens krav på rökfria skolgårdar följs.

Resultatet från inspektionerna visar att rökning på skolgårdarna eller vid skolentréerna förekommer på flertalet av de inspekterade skolorna. Det tobaksförebyggande arbetet på många av skolorna behöver förbättras. Med anledning av resultatet från tillsynen begär miljö- och hälsoskyddsnämnden en redovisning från utbildningsnämnden över vilka ytterligare åtgärder som kommer att vidtas för att tobakslagens krav på rökfria skolgårdar ska uppfyllas på de kommunala skolorna.

Ärendet

Rökförbud på skolgårdar har funnits sedan 1994. Trots detta förekommer tobaksrökning på många grund- och gymnasieskolor. Istället för att vara en stödjande och skyddande miljö för barn och ungdomar är många skolor därför idag en riskmiljö för tobaksbruk. En tobaksfri skoltid är en viktig åtgärd för att förebygga att ungdomar börjar röka. Nio av tio av de som börjar med tobak gör det innan 18 års ålder.

Kommunfullmäktige har för år 2017 gett i uppdrag till miljö- och hälsoskyddsnämnden att stödja det tobakspreventiva arbetet inom skolan genom att utföra tillsyn av skolgårdar och handlare. I det följande redovisas resultat från tillsyn av skolgårdarna.

Syftet med tillsynen har varit att kontrollera om de besökta skolorna uppfyller tobakslagens krav på rökfria skolgårdar. Tillsynen har även syftat till att öka skolornas kunskap om tobakslagen och förbättra skolornas förebyggande arbete för att nå en rökfri skolmiljö.

Utöver tillsynsprojektet har miljöförvaltningen under året följt upp skolornas rutiner för att följa tobakslagen i samband med ordinarie tillsynsbesök på skolorna enligt miljöbalken.

Vad säger tobakslagen?

Tobakslagen är en skyddslag. Syftet med lagen är att skydda barn och ungdomar från rökning och passiv rökning genom att tillhandahålla rökfria miljöer.

Enligt 2 § tobakslagen är rökning förbjuden i lokaler som är avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn och ungdomar samt på skolgårdar och på motsvarande områden på förskolor och fritidshem. Med skolverksamhet avses grund- och gymnasieskolor.

Rökförbudet gäller dygnet runt, veckans alla dagar, för samtliga som vistas vid eller i lokalerna och inkluderar all verksamhet som disponerar lokalerna. Det är till exempel inte heller tillåtet att röka på skolgården i samband med personal- och föräldramöten eller andra kvällsaktiviteter i lokalerna.

Lagen ger inte möjlighet till något undantag från rökförbudet gällande utomhusmiljöer som är avsedda för barn- och ungdomsverksamhet. Det innebär att det inte är möjligt att inrätta rökrutor på skolgården. Det är inte heller möjligt att upprätta rökrutor på någon annans mark och hänvisa skoleleverna dit. Detta eftersom att även det området då kommer att jämföras med en skolgård.

Det är skolledningen som har ansvaret för att skolan uppfyller tobakslagens krav på rökfri skolmiljö.

Genomförande av tillsyn

Samtliga högstadie- och gymnasieskolor fick skriftlig information om tobakslagen och det kommande tillsynsprojektet i början på juni 2017. Informationen skickades även till Uppsala kommun Skolfastigheter AB som äger många av skolfastigheterna i kommunen.

Oanmälda inspektioner genomfördes under mitten på september till slutet på oktober på 27 gymnasie- och gymnasiesärskolor och 20 högstadieskolor.

Vid inspektionerna gjordes en rundvandring utomhus på skolans område för att se om elever och/eller personal rökte på skolgården eller om det fanns spår av att rökning förekommer på området. För de skolor där skolgård saknades kontrollerades rökförbudet kring skolans entréer. På flertalet av skolorna där det var möjligt tillfrågades några elever och personal om de fått information från skolan om rökförbudet samt om rökning brukar förekomma på skolans område.

Vid inspektionen noterades även om det fanns skyltar med information om rökförbudet, alternativt att skolan jobbar för en tobaksfri skoltid, på gården och vid entréer. Vid rundvandringen kontrollerades även om det fanns askkoppar, rökrutor eller dylikt som ger ett motstridigt budskap om rökförbudet. Platsbesöket på varje skola pågick cirka 30 minuter.

Resultatet från inspektionerna sammanställdes i inspektionsrapporter som skickades till skolorna efter inspektionerna. För skolor där brister noterats har en åtgärdsplan begärts in. En kopia på inspektionsrapporten skickades till fastighetsägaren.

Vid en del av inspektionerna där det var möjligt tillfrågades även elever och/eller personal om de kände till tobakshandlare som säljer cigaretter till minderåriga. Tips på försäljningsställen överlämnades efter inspektionerna till tillståndsenheten på miljöförvaltningen som har tillsyn över handeln med tobaksvaror enligt tobakslagen.

Resultat

Kunskap om tobakslagen

På samtliga 35 skolor där personal intervjuades framkom att de fått information om att det är förbjudet att röka på skolgården. Även de flesta av eleverna som tillfrågades kände till rökförbudet. På 36 av 45 skolor (80 procent) där intervjuer med elever gjordes svarade samtliga tillfrågade att de hade fått information om rökförbudet.

Det var ofta oklart både bland personal och bland elever vad exakt som räknas som skolgård och där det därmed inte är tillåtet att röka enligt tobakslagen. De flesta av skolgårdarna är inte tydligt avgränsade med till exempel staket eller växtlighet.

Information om rökförbudet

På 50 procent av högstadieskolorna och 67 procent av gymnasieskolorna fanns en eller flera skyltar som informerar om rökförbudet, alternativt att skolan jobbar för en tobaksfri skoltid.

Rökning vid inspektionstillfället

Vid 20 procent av högstadieskolorna och 48 procent av gymnasieskolorna observerades rökning på skolgården eller vid skolornas entréer vid inspektionstillfället. De flesta som rökte var eller bedömdes vara elever.

Förekomst av rökning på skolgården enligt personal och elever

På 60 procent av högstadieskolorna och 79 procent av gymnasieskolorna, där elever och/eller personal tillfrågades om rökning brukar förekomma på skolgården, framkom att rökning brukar förekomma. Förekomsten av rökning på skolgården varierar dock mellan olika skolor. På en del skolor framfördes att rökning sker dagligen på skolgården medan det på andra skolor enligt uppgift inte inträffar lika ofta eller enbart på kvällar och helger.

Tecken på att rökning förekommer

På 85 procent av högstadieskolorna och 96 procent av gymnasieskolorna noterades cigarettfimpar och ibland cigarettpaket på skolgården eller vid entréerna vilket gör det

sannolikt att rökning brukar förekomma. Det enda gymnasium där cigarettfimpar inte noterades var en gymnasiesärskola.

Rökrutor och askkoppar

Vid 11 procent av gymnasieskolorna (fem skolor) noterades särskilt anordnade platser för rökning som används av skolornas elever vid rökning, till exempel lusthus eller sittplatser med väderskydd och utplacerade askkoppar. Detta noterades inte på någon av högstadieskolorna.

Vid 5 procent av högstadieskolorna (en skola) och 37 procent av gymnasieskolorna (tio skolor) fanns askkoppar uppsatta på eller i direkt anslutning till skolgården eller skolentrén.

Försäljning av cigaretter till minderåriga

Vid en del av inspektionerna framkom information om försäljningsställen som enligt uppgift från elever eller personal säljer cigaretter till minderåriga. Tips på sju försäljningsställen har överlämnats till tillståndsenheten på miljöförvaltningen.

Slutsatser

Resultatet från tillsynsbesöken visar att rökning på skolgårdarna eller vid skolentréerna förekommer på flertalet av de inspekterade skolorna, dock i varierande omfattning. Det tobaksförebyggande arbetet på många av skolorna behöver förbättras. Miljöförvaltningen bedömer att det är nödvändigt med fortsatt återkommande tillsyn enligt tobakslagen på skolorna.

Det som var positivt vid inspektionerna var att all tillfrågad personal och flertalet av de tillfrågade eleverna hade kunskap om att det inte är tillåtet att röka på skolgården. På flera skolor framkom även att skolan under höstterminen skärpt sina rutiner och utökat skyltningen om rökförbudet vilket miljöförvaltningens information om tillsynsprojektet kan ha bidragit till.

Rökfria skolgårdar och tobaksfri skoltid är en ledningsfråga. Skolledningen bör skapa förutsättningar för och stödja ett kontinuerligt tobaksförebyggande arbete på skolan. I detta arbete är lärare och all annan skolpersonal viktiga förebilder för eleverna. Skolan bör ha en tobakspolicy som följs. Det är bra om skolan inkluderar så väl elever som skolpersonal och föräldrar i arbetet med att ta fram en policy.

Det bör finnas fastställda rutiner för hur elever, personal och föräldrar får information om skolans regler för rökning. På många av skolorna behöver det tydliggöras vad som räknas som skolans område. Det bör även vara tydligt att det inte är tillåtet att röka på skolgården eller vid entréerna för andra som vistas på området.

Sådant som kan ge vilseledande budskap om rökförbudet som exempelvis askkoppar och rökrutor på eller intill skolgården behöver tas bort.